

Suunnitelma alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaaviksi toimiksi

Toimintaohje on hyväksytty Skene – yhdessä rikoksettomaan elämään ry:n hallituksessa 24.7.2024.

Yleistä

Lastensuojelun tavoitteena on lapsen turvallisen kasvuympäristön, tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen sekä erityisen suojelun varmistaminen. Lastensuojeluun liittyviä Skene ry:n tehtäviä ovat ennaltaehkäiseminen, varhainen puuttuminen ja viranomaisyhteistyö sekä perheen tukiverkostona toimiminen prosessin eri vaiheissa. Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta.

Toimintatapojemme avulla huolehdimme alaikäisten koskemattomuudesta ja ehkäisemme turvallisuutta vaarantavia tapahtumia ja tekoja.

Tiedotamme toimintatavoistamme kaikkia Skenen toiminnassa olevia vapaaehtoisia ja vastuunkantajia. Skenen hallitus on hyväksynyt toimintatavat ja valvoo, että niitä noudatetaan sovitulla tavalla.

Turvallisuudella ja koskemattomuudella tarkoitetaan sitä, että:

- lapsen perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat
- lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta kunnioitetaan
- lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tuetaan
- lasta suojellaan seksuaalirikoksilta, väkivaltarikollisuudelta, päihteiltä ja muilta lapsen turvallista kasvua uhkaavilta tekijöiltä.

Kaltoinkohtelu on vanhempien tai muiden aikuisten toimintaa, joka vahingoittaa lasta henkisesti tai fyysisesti. Lapsen kaltoinkohtelu sisältää kaikki ne vanhempien tai muiden aikuisten teot ja tekemättä jättämiset, jotka aiheuttavat lapselle vahinkoa. Kaltoinkohtelu voi olla fyysistä tai henkistä pahoinpitelyä, seksuaalista hyväksikäyttöä tai hoidon laiminlyöntiä.

Seksuaalinen hyväksikäyttö ja häirintä tai sen epäily

Seksuaalinen hyväksikäyttö on erityisen vahingollista, koska sen vaikutukset ovat yleensä pitkäaikaisia ja koskettavat elämän eri osa-alueita. Seksuaalista hyväksikäyttöä esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa sekä monenlaisissa yhteisöissä. Lapsen seksuaalisella

hyväksikäytöllä ja häirinnällä tarkoitetaan alle 16-vuotiaan lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja, joihin kuuluvat muun muassa:

- Nimittely
- Tirkistely
- Sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- Vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- Seksuaalinen koskettelu kuten nipistely, suutelu, puristelu
- Puhelinsoitot, tekstiviestit ja sähköpostit tai seksuaalissävytteiset kirjeet
- Kuvaaminen seksuaalisessa tarkoituksessa
- Halventavat ja seksistiset vitsit
- Toistuvat seksuaalissävytteiset ehdotukset tai seksuaaliseen käytökseen viittaavat kutsut
- Saattaminen paljastamaan sukupuolielimensä
- Saattaminen koskettamaan toisen henkilön sukupuolielimiä tai osallistumaan sukupuoliseen toimintaan
- Saattaminen katsomaan pornografista materiaalia tai toisen henkilön sukupuolielimiä
- Yhdyntä tai sen yritys

Se, mikä koetaan häirinnäksi, riippuu yksilöstä. Ratkaisevaa on silti aina se, miten uhri kokee tilanteen. Jos hän tuntee tulleen häirityksi, asia tulee ottaa vakavasti.

Häirintää voi tapahtua myös nuorten välisissä suhteissa. Huonoa käytöstä on esimerkiksi loukkaava nimittely. Aikuisen kasvatustehtävään kuuluu näihin tilanteisiin puuttuminen. Nuorten rajat ovat aikuisen vastuulla. Puuttumattomuus tulkitaan usein äänettömäksi hyväksymiseksi. Jos aikuisella herää huoli, lapsen tilanne tulee selvittää, vaikka kyse ei olisikaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Skenessä selvitetään välittömästi toiminnassa mahdollisesti ilmenevät epäilyt alaikäisen lapsen koskemattomuutta ja turvallisuutta vaarantaneista tapahtumista ja teoista. Tilanteiden selvittämiseen otetaan mukaan alaikäisen huoltaja ja muut merkitykselliset yhteistyötahot.

Ennaltaehkäisy

Tärkeää on yhteiset ja selkeät toimintatavat, jotka ennaltaehkäisevät häirintää ja kiusaamista ja mahdollistavat nopean puuttumisen kiusaamis- ja häirintätapauksissa.

On ensiarvoisen tärkeää, että toiminnassa mukana olevat aikuiset tiedostavat mahdolliset ongelmat ja puuttuvat ajoissa tilanteisiin, joissa häirintää tai muuta epätervettä vallankäyttöä on aiheutta epäillä.

Yleisesti puutumme epäasialliseen käyttäytymiseen matalalla kynnyksellä ja sellainen otetaan puheeksi välittömästi. Myös jos nuoren käyttäytyminen aikuista kohtaan on epäasiallista, asiaan puututaan heti.

Avoin ja jatkuva, ketään syyttelemätön keskustelukulttuuri on paras suoja ehkäistä epätoivottuja tilanteita.

Käytäntöjä alaikäisten turvallisuuden varmistamiseksi:

- Nuorten kanssa toimivien henkilöiden osalta sekä työsuhteessa olevien että vapaaehtoisten rikostaustat selvitetään.
- Skene ry:llä on nimetty vastuuhenkilö toiminnan ulkopuolelta alaikäisten turvallisuutta koskevista kysymyksissä (hallituksen puheenjohtaja).
- Häirintää ehkäisevää ilmapiiriä vahvistetaan ohjeistuksella sekä julkisesti tiedottamalla. Ohjeistus on kaikkien luettavissa Skene ry:n nettisivuilla.
- Toiminnassa pyritään siihen, että alaikäisten kanssa toimittaessa paikalla on aina vähintään kaksi aikuista.
- Ennaltaehkäiseviin toimintatapoihin kuuluu, että tämä ohje läpikäydään keskustellen vähintään kerran vuodessa.

Puuttuminen

Toimintaohje huolen herätessä.

Varhainen puuttuminen nuoren kaltoinkohteluun on ensiarvoisen tärkeää. Mahdollisimman aikainen puuttuminen ehkäisee ongelmien kasaantumista ja pahenemista sekä katkaisee väkivallan kierteen. Varhaisen puuttumisen vaiheita ovat:

- huolen tunnistaminen
- huolen ottaminen puheeksi lapsen, nuoren tai vanhemman kanssa - sekä lasta ja perhettä tukeva toiminta.

Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojeluilmoitus on lastensuojelulain mukaan tehtävä viipymättä, jos työntekijä tai vapaaehtoinen on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 2007/417, 25. S). Kriteerien täytyessä lastensuojeluilmoitus tulee aina tehdä, vaikka lapsi tai perhe kieltäisivät sen tekemisen.

Lastensuojeluilmoituksen taustalla voi olla hyvin erilaisia seikkoja, jotka liittyvät lapsen hoidon ja huolenpidon laiminlyöntiin, kehitystä vaarantavien tekoihin tai olosuhteisiin (lapsen

heitteillejättö, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö, vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat) tai lapsen omaan käyttäytymiseen (riippuvuudet, mielenterveysongelmat, itsetuhoisuus).

Lastensuojeluilmoitus tehdään ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon. Kiireellisissä tilanteissa, virka-ajan ulkopuolella tai kun lapsen asuinkuntaa tai kunnan lastensuojelun yhteystietoja ei ole mahdollista saada selville, ilmoitus voidaan tehdä terveyskeskuksen päivystykseen tai hätäkeskukseen numeroon 112.

Ilmoitus voidaan tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä virastossa. Ilmoitusta tehdessä apuna voi käyttää lastensuojeluilmoituslomaketta, jonka saa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilta.

Ilmoituksen tekemiseen on veloitettu se henkilö, joka on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Lähtökohtana on, että ilmoituksen tekemisestä on hyvä kertoa vanhemmille luottamuksen säilyttämiseksi.

Toimenpiteet

- Epäilyn tullessa esiin, täytyy asiasta tiedottaa välittömästi hallituksen puheenjohtajaa Rita Altonia sekä hankepäällikköä Mirja Heinäkenkää. Tilannejohtajuus siirtyy heille ja he ohjeistavat seuraavat toimenpiteet tarkemmin.
- Huolen herätessä nuoren kanssa keskustellaan henkilökohtaisesti laajemman ymmärryksen saamiseksi ennen kuin asiaa viedään eteenpäin. Ellei tämä ole tilanteen kannalta mahdotonta tai asiassa eteneminen vaatii välittömiä toimia. On varottava, ettei johdattele nuorta kertomaan asiasta aikuisen oletusten suuntaisesti. Näissä keskusteluissa tulee olla läsnä kaksi aikuista henkilöä, joista toinen on mahdollisuuksien mukaan joku toiminnan ulkopuolinen henkilö.
- Toimimme nuorten edun mukaisesti. Nuorten turvallisuus on tärkeintä. Koko sen ajan, kun selvitysprosessi on kesken, nuori tarvitsee ympärilleen häntä tukevia ihmisiä.
- Jos kyseessä on vakavampi epäily häirinnästä tai hyväksikäytöstä, mahdollisen uhrin ja mahdollisen tekijän välinen kanssakäyminen katkaistaan, kunnes asia on selvitetty.
- Keskustelun pohjalta sovitaan seuraavat toimenpiteet nuoren kohdalla sekä otetaan yhteyttä huoltajiin. Huoltajille kerrotaan tulevat toimenpiteet ja odotettavissa oleva aikataulu. Huoltajilla on mahdollisuus ehdottaa muitakin toimenpiteitä, joista käydään yhteistä keskustelua.
- Myös teosta epäilyn kanssa keskustellaan henkilökohtaisesti laajemman ymmärryksen saamiseksi. Näissä keskusteluissa tulee olla läsnä kaksi aikuista henkilöä, joista toinen on mahdollisuuksien mukaan joku toiminnan ulkopuolinen henkilö.
- Asiasta konsultoidaan Lohjan Ankkuri -toimintaa ja muita tarvittavia tahoja.

- Huolehdimme, että kaikki osapuolet tietävät, miten valituksen tai epäilyn käsittely etenee.
- Tapahtumasta tehdään lastensuojeluilmoitus ja/tai rikosilmoitus, jos tilanne niin edellyttää.
- Tapahtumat käsitellään sekä alaikäisen että teosta epäillyn kanssa tilanteen vaatimalla tavalla yhdessä tai erikseen.
- Tapahtuma puretaan työyhteisössä sekä niiden kanssa, joita se vapaaehtoisuuden, opintojen tai työsuhteen kautta koskettaa ja pohditaan, miten vastaavanlaisia tapahtumia pystytään tulevaisuudessa ennaltaehkäisemään.

Toimintaperiaatteet

Skene ry:n toimintatavat häirintä- tai hyväksikäyttöepäilyjen tai -tapausten ilmaantuessa:

- Vastuu asian hoitamisesta on aikuisilla, ei lapsilla tai nuorilla
- Tarkistamme huolellisesti kaikki valitukset ja epäilyt ja olemme kaikissa tapauksissa yhteydessä vapaaehtoiseen ja nuorten huoltajiin.
- Kaikista häirintäepäilyksistä ja ilmoituksista pitää viiveettä ilmoittaa Skene ry:n hallituksen puheenjohtajalle Rita Altonille sekä hankepäällikölle Mirja Heinäkengälle ja sopia heidän kanssaan jatkotoimenpiteistä.
- Epäilystä/ilmoituksesta ei saa puhua kenenkään ulkopuolisen tai asiaankuulumattoman kanssa.
- Älä anna asiasta tiedotetta julkisuuteen. Tiedottamisesta vastaa hallituksen puheenjohtaja Rita Alton sekä hankepäällikkö Mirja Heinäkenkä. Viestintämme on selkeää ja totuudenmukaista. Ulospäin viestittäessä huolehdimme sekä mahdollisen uhrin että tekijän yksityisyyden suojasta sekä oikeusturvasta.
- Muista epäillyn henkilön oikeudet. Aiheettomasti saatu seksuaalirikollisen leima voi pilata elämän ja perhesuhteet vuosiksi eteenpäin.
- Kaikkiin alaikäisten häirintää koskeviin valituksiin tai epäilyihin suhtaudutaan vakavasti. Lähtökohtana on aina häirinnän kohteeksi joutuneen henkilön oma kokemus. Vaikka kysymyksessä ei olisi vakava epäily hyväksikäytöstä, vaan huoli aikuisen tai nuoren epäsopivasta käyttäytymisestä, siihen puututaan.
- Rikosepäilyihin puutummme välittömästi. Jos on syytä epäillä, että kyseessä on rikoslaissa mainittu teko, olemme viipymättä yhteydessä poliisiin ja lastensuojeluviranomaisiin.
- Toimimme poliisin ja lastensuojeluviranomaisten ohjeiden mukaan. Lastensuojeluviranomaiset ja poliisi neuvovat tapauskohtaisesti, miten toimia.
- Huolehdimme, ettei mahdollinen häirintä ja hyväksikäyttö jatku.

Rikostaustaote (www.oikeusrekisterikeskus.fi)

Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Lakia lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä sovelletaan henkilöihin, jotka toimivat vapaaehtoisena lasten parissa.

Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, johon henkilöt, vapaaehtoiset, osallistuvat, omasta tahdostaan, oman valintansa ja motivaationsa mukaisesti ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistoiminnan järjestäjään.

1.5.2014 voimaan tullut laki edellyttää rikostaustoja selvittävältä taholta:

- ohjeistusta alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavista toimituksista (tämä ohje)
- niiden tehtävänkuvien arvioimista, joissa rikostaustan tarkistaminen katsotaan tarpeelliseksi.

Toiminnan järjestäjä voi selvittää vapaaehtoisen rikostaustan, jos kysymyksessä on tehtävä, johon kuuluu:

1. säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa ja
2. henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa ja
3. tehtävän hoitaminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei voida turvata siitä huolimatta, että toiminnan järjestäjällä on käytössä toimintaa koskeva ohje tai tietty menettelytapa, jolla pyritään turvaamaan lasten henkilökohtainen koskemattomuus.

Vapaaehtoisten ja kokemusasiantuntijoiden toimenkuva sisältää:

- säännöllistä alaikäisten opetusta ja ohjausta
- henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisten kanssa
- tehtävän hoitamista yksin tai olosuhteissa, joissa ei voida ohjeistuksesta huolimatta taata alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta.

Näin ollen vapaaehtoisten tehtävänkuvaa katsotaan sellaiseksi, että Skene ry:llä on mahdollisuus selvittää näiden henkilöiden rikostausta.

Rikostaustaotteeseen merkitään ainoastaan ne rikosrekisteriin sisältyvät tiedot, joilla on arvioitu olevan erityistä merkitystä, kun henkilö työskentelee lasten kanssa. Otteeseen merkitään siten tiedot ratkaisusta, jolla henkilö on tuomittu seuraavista rikoksista:

1. Lapseen kohdistuvat rikokset;

sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen, törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin.

2. Seksuaalirikokset;

raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

3. Väkivaltarikokset;

tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeä ryöstö

4. Vapauteen kohdistuvat rikokset;

ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa

5. Huumausainerikokset;

huumausainerikos, törkeä huumausainerikos, huumausaineen käyttörikos, huumausainerikoksen valmistelu, huumausainerikoksen edistäminen, törkeä huumausainerikoksen edistäminen.

Otteeseen merkitään tiedot myös sakkorekisteriin merkityistä sakoista, jotka on tuomittu lapseen kohdistuvista rikoksista tai seksuaalirikoksista sekä toisissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa tuomituista vastaavista rikoksista. Lisäksi otteelle merkitään tieto toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa annetusta kiellosta työskennellä tai muuten toimia alaikäisten parissa.

Jos henkilö ei ole syyllistynyt edellä tarkoitettuihin rikoksiin, rikostaustaote sisältää todistuksen tästä. Rikostaustaotteesta ei siten ilmene, jos rikosrekisterissä on tieto muusta kuin edellä luetelluista rikoksista.

Rikostaustaote ei saa olla kuutta kuukautta vanhempi, kun se esitetään työnantajalle tai viranomaiselle.

Merkintä rikosrekisteriotteessa ei estä henkilön ottamista tehtävään. Skene ry:n vastuuhenkilöiden tehtävä on arvioida, voidaanko kyseinen henkilö ottaa tehtävään.

Myös Skene ry:n työntekijöille tehdään rikosrekisteriotteen tarkistus.

Otteen vastaanottaa ja tarkistaa toiminnasta vastaava henkilö, joka on päättämässä, annetaanko vapaaehtoiselle tai työntekijälle kysymyksessä oleva tehtävä.

Otteelta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista kenellekään muulle, ei Skene ry:n toiminnassa oleville eikä ulkopuolisille. Henkilöllä on vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta voi seurata rikoslain mukainen rangaistus.

Skene ry:llä ei ole oikeutta tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin muita merkintöjä kuin tiedon siitä, että rikosrekisteriotte on tarkistettu sekä otteen päiväyksen.

Vapaaehtoisen henkilötietoihin ei saa koskaan tehdä merkintää siitä, onko otteelle merkitty rikostietoja vai ei. Skene ry:n on luovutettava ote vapaaehtoiselle heti kun ote on tarkistettu.

Jos vapaaehtoinen ei tule kohtuullisen ajan kuluessa noutamaan toiminnan järjestäjälle lähetettyä rikosrekisteriotetta, ote hävitetään luotettavalla tavalla, esimerkiksi silppuamalla.

Tässä suunnitelmassa käytetyt lähteet:

- www.oikeusrekisterikeskus.fi
- Toimintaohje; Lasten turvallisuutta lisäävät toimintatavat ja vapaaehtoisen rikostaustan selvittäminen. 2014.